

Recension: TRE NORDISKE BØKER OM INTERVJU

John Chr. Jørgensen:

Kommer De som ven eller som interviewer? Intervjuets historie i Danmark

København, Gyldendal, 2010, 437 sider, ill.

ISBN 987-87-02-08215-9

Jonita Siivonen:

Personportrett som tidningsgenre. En nærlæsningsstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön

Helsingfors, SSKH Skrifter 25, 2007, 486 sider

ISSN 1235-0966; ISBN 978-952-10-3149-6

Mats Ekström, Åsa Kroon & Mats Nylund (eds.):

News from the Interview Society

Göteborg, Nordicom, 2006

ISBN 91-89471-37-7

Kommer De som ven eller som interviewer? har den danske forfatteren, universitetslæreren og kultureddaktøren John Chr. Jørgensen kalt sin siste bok, om intervjuets historie i Danmark. Tittelen er et Karen Blixen-sitat fra et intervju som journalisten Margrethe Spies hadde med henne i *Tidens Kvinder* fra 1941, og viser intervjuets særtrekk som samtalesjanger: Det er et avtalt spill mellom intervjuer og intervjuobjekt – det Jørgensen kaller ”kommunikativt rollespill” (s. 20) – der begge har sine motiver for intervjuet som ikke nødvendigvis er lik hverandre. Journalisten vil ha en god tekst som vekker interesse og kanskje oppsikt, mens intervjuobjektet ønsker å framtre for offentligheten på en mest mulig fordelaktig måte. Kanskje ønsker ikke vedkommende å bli intervjuet i det hele tatt, men er nødt til å svare på beskyldninger eller informere om noe. Ofte kan motivet være politisk taktikk, eller det kan være markedsføring; intervjuobjektet er aktuelt med en utgivelse eller opptreden, og vil av kommersielle grunner være interessert i publisitet. Intervjuer og intervjuobjekt kan ha gjensidig nytte av hverandre. Det vil i særlig grad gjelde portrettintervju, som Jørgensen vier mest oppmerksomhet.

Jørgensens empiri er i hovedsak avgrensa til det skriftlige forfatterintervjuet. Derfor gjør han oppmerksom på at han ikke har ”udtømt emnet” (s. 17). Men en innledningsdel om intervjuets teori og tidlige historie har et bredt perspektiv. Jørgensen refererer både definisjoner av journalistisk intervju og framstillinger av intervjuets historie. I utgangspunktet defineres intervju som ”en nyhedsartikel, som i redigeret form gjengiver en samtale mellom en journalist og en kilde” (s. 19), og ”for at en samtale skal blive til et intervju, må der (...) være tale om en journalist, der spørger med henblik på at skaffe sig nyheder til sit blad” (s. 46). Jørgensen skriver også (s. 88) at det journalistiske intervju krever en presis identifikasjon av kilden.

Jeg oppfatter intervjuet primært som en arbeidsmetode og ikke som en sjanger. Jørgensen ser ingen motsetning her, og mener intervjuet er begge deler. Når intervjuet – som arbeidsform – er skrevet i

indirekte tale, inngår intervjuet som delement i en annen tekst, for eksempel reportasje. Det er jeg enig med Jørgensen i.

Det er imidlertid ikke intervjuet som arbeidsform Jørgensen er opptatt av. Han behandler først og fremst intervjuet som sjanger, og fokuserer mest på intervjuet som presentasjonsform. Dermed finner han i et av bokas siste kapitler plass for noe han kaller "det konstruerte intervju", som foregis å være resultatet av en samtale, men som bygger på annet materiale: brev, gamle uttalelser og artikler eller gjetning ut fra kjennskap til personen som foregis å være intervjuet. Slik forteller han hvordan Ole Cavling en gang fant opp både intervjuobjekt og -situasjon for å gjøre en artikkel om utenrikspolitikk mer leservennlig. Beslekta er "det imaginære intervju", som er "åbenlyst oppspind" (s. 293). I denne formen fingerer man intervjuer med avdøde personer. Slik kan en lage hørespill for radio, men jeg mener det blir feil å kalle denne teksttypen intervju. Da ser man bare på intervjuets formtrekk, og ser helt bort ifra at intervjuet – iallfall også – er en arbeidsform. En tredje uegentlig intervjutype Jørgensen nevner, er "det opdigtede intervju", som brukes i satire – som i programmet "Hallo i uken" på norsk radio, der politikere blir parodierte. Når slike ironiske tekster opptrer i avisene, vil jeg kalle dem kåserier. "Det forbyttede intervju" kan være reelt nok, og betegner en journalistisk tabbe. Jørgensen forteller at Henrik Cavling en gang intervjuet den brasilianske generalkonsulen, men brukte navnet på den avdøde forgjengeren, da han ikke hadde fått med seg at Brasil hadde fått ny generalkonsul. "Ikke-intervjuet" bruker Jørgensen som betegnelse på en tekst som handler om at et intervju ikke kom i stand. Men sjangeren er vel da mer referat eller essay enn intervju? I "selvinterviewet" formulerer intervjuobjektet sjøl både spørsmål og svar. For eksempel skal Theodor Roosevelt ha gitt til pressa tekster der han sjøl stilte spørsmål og ga svar. Det forekommer også i Norden at presse- og informasjonskontorer sender ut pressemeldinger i en slik form. Intervju i journalistisk forstand er det da etter mi mening ikke.

Intervjuets forformer er heller ikke intervju. Verken dialoger (for eksempel Platons), eksaminasjoner (blant annet rettsforhør), møtereferat med replikkvekslinger eller reisebeskrivelser med samtalegjengivelser er intervjuer, for de mangler den journalistiske intensjonen bak spørsmåla. Det som er blitt utropt til verdens første journalistiske intervju, James Gordon Bennetts intervju i *The New York Herald* i 1936 med en horemamma, likner i forma et rettsforhør. Men det er en journalistisk intensjon til stede som gjør at det kvalifiserer som intervju. I amerikanske aviser blir intervjuet ikke vanlig før i 1860-åra, da også ledende politikere ble intervjuet.

Henrik Cavling har fått æren for å ha innført intervjuet i Danmark, i 1905. Jørgensen påviser at intervjuet som form og begrep ble introdusert i Danmark i 1871-1872, og at inspirasjonen kom fra USA, England og særlig Frankrike. I 1880-åra kom portrettintervjuer, reportasjeintervjuer og kritiske intervjuer, og i 1890-åra var intervjuet fullstendig innarbeidd. Det Henrik Cavling gjorde i *Politiken*, var å sette "en allerede kendt genre (...) i redaktionelt system" (s. 32).

Intervjuet endra journalistikken ved at avsenderen ble flerstemmig. Mens journalistikken før intervjuet var argumenterende essayer og nyhetsmeldinger med journalistens stemme, opptrådte flere stemmer og flere personer i intervjuet. Talegjengivelse skapte en mer muntlig og ledig avisstil, som leserne satte pris på. Dette endra også offentligheten i den forstand at myndighetspersoner ble tilgjengelige for publikum. Journalistikken ble mer variert og spennende, men den ble også mer nærgående. Som Jørgensen skriver, var resepsjonen av intervjuet – særlig i begynnelsen – "præget af

ambivalens, en art modvillig fascination". Denne ambivalensen kan spores i det innledende sitatet fra Karen Blixen.

Jørgensen gjennomgår i et lengre kapittel den tidlige intervjuhistorien fra forformene til tidlig på 1900-tallet, og konstaterer at nyhetsintervjuet utvikler seg i retning av objektivitet, nøytralitet og profesjonalitet. Anekdotisk underholdende forteller han om de tidlige journalistene og gir eksempler fra deres intervjuer. Mange skrev under pseudonym, og mange skifta mellom flere pseudonymer. Et detektivarbeid ligger til grunn når Jørgensen kople pseudonymene med navn bakerst i boka.

Jørgensen gjennomgår historien i form av punktnedslag. Etter hvert samler han seg om intervjuer enten med eller av forfattere, og forfølger tradisjonen fra det franske forfatterintervjuet, som ser ut til å ha vært viktig i den tidlige fasen av danske presseintervjuer. Dette innebærer ei innsnevring av feltet, men til gjengjeld fokuserer Jørgensen slik et felt han som litteraturanmelder kjenner svært godt. Han formidler interessen gjennom skriveglede, og har særlige forutsetninger for å analysere de ulike portrettintervjuernes formløsninger fram til i dag, som han også har et stort kapittel om. Portrettintervjuet har holdt stand som en subjektiv sjanger. Enkelte av de store portrettjournalistene ser ut til å ha vært mest opptatt av understreke sin egen skrivekunst.

To kapitler handler om forfatterenketer, verkstedstamtaler og samtalebøker. I ei bok som skal handle om intervjuets plass i Danmark, får nok disse variantene litt stor plass på bekostning av sakintervjuet og nyhetsintervjuet i journalistikken. Riktig nok finner Jørgensen plass til et lite kapittel som han kaller "Sideblik til medieinterviewet", men i bokas undertittel kunne "interview" godt ha vært bytta ut med enten "portrettinterview" eller "forfatterinterview". På den bakgrunnen har Jørgensen utført et empirisk nybrottsarbeid med grundige kildestudier, og han forankrer sin beskrivelse i sentral faglitteratur om intervjuet. Et oversiktlig noteapparat, sakregister, avisregister og personregister gjør det lett å orientere seg. Dessuten skriver Jørgensen godt.

En av de teoretiske kildene Jørgensen viser til, er finlandssvenske Jonita Siivonen. Hun har tatt doktorgrad på avhandlinga *Personportrettet som tidningsgenre*, som ble gitt ut i 2007. Mens Jørgensen holdt fram de enkelte intervjuerne, har Siivonen nærlest godt over hundre portrettartikler for å kartlegge sjangertypiske markører, med henblikk på "inhållsliga teman, berättarkonventioner och kön", som det heter i undertittelen. Siivonen oppfatter ikke intervjuet som en sjølstendig journalistisk sjanger: "Intervjun är en del av andra genrer eller ett led i den journalistiska arbetsprocessen inför textprodukter så som nyheten eller reportaget. Den är en beståndsdel i porträttet, eller rättare sagt en beståndsdel i arbetsprocessen inför ett porträtt" (s. 79). Derfor handler ikke studien om portrettintervjuet, men om personportrettet.

I et personportrett skal imidlertid den portrettede være intervjuet. I analysekorpuset har Siivonen inkludert tekster som har bare én hovedperson, hovedpersonen skal være sitert minst én gang med "pratminus", hovedpersonen skal være avbildet, og noe om hovedpersonens biografi skal være med i teksten. Det er særlig det siste punktet Siivonens undersøker i avhandlinga: Hva får vi vite om hovedpersonen? Ligger det innebygd i sjangerforventningene at visse temaer skal være belyst på bestemte måter? Med andre ord: Finnes en skrivemal for sjangeren, og hva er i tilfelle den? Særlig er Siivonen opptatt av forskjeller mellom portretter der hovedpersonen er kvinne, og portretter der hovedpersonen er mann.

Siivonen skiller det egentlige portrettet fra hybridportrettet, der andre sjangrer – som nyhet – også trekkes inn, og marginalportrettet, der den portrettede ikke er intervjuet – som i nekrologer. Siivonen kombinerer kvantitativ innholdsanalyse og kritisk diskursanalyse, og finner at faste temaer i det egentlige portrettet er utseende, personlighet, etnisitet, intervjusted, materielle omgivelser og symboler, hovedpersonens familie, yrkeskarriere og hobbyer. Viktige hendelser i livet blir fortalt og kommentert. Motsetningsfylte forhold belyses. Endelig framstår portrettet som hyllende; det er altså hva vi i retorikken kaller en epideiktisk sjanger.

Portrettet er flerstemmig. Ytringer fra både hovedperson og bipersoner kan være gjengitt i teksten, i tillegg til at intervjueren stiller spørsmål og er en samtalepartner. Intervjueren er også den som lytter, den som beskriver, og den som redigerer teksten. Portrettet veksler mellom nåtid, fortid og framtid, og dveler ved vendepunkter.

I Siivonens korpus er 41 prosent kvinner og 59 prosent menn portrettert. Kvinneinnslaget er større enn i rene nyhetstekster. Siivonen mener kvinner med yrkeskarriere markerer noe eksepsjonelt, som skaper medieinteresse. Dessuten kan den tradisjonelle motsetningen mellom yrkeskarriere og morsrolle åpne for et fargerikt portrett. Analysen viser at omtale av det å ha barn inngår i malen for portrett av kvinner – også når den portrettede ikke har barn – mens barn for menn beriker deres fritid. Kvinner demper sine ambisjoner i omtale av yrkeskarriere, mens ambisjonen tas for gitt når menn portretteres.

Det nye og verdifulle med Siivonens studie er at den på bakgrunn av solid empiri dokumenterer hvordan sjangrer følger både tematiske og fortellertekniske maler, og at den påviser de normerende malene som følger portrettsjangeren. Studien har en del gjentakelser, men den følger en klar rød tråd, og bidrar flerfaglig til både journalistikkforskning, lingvistisk tekstvitenskap og genusforskning, med funksjonell bruk av relevant teori. Avhandlingen er klart og presist skrevet.

Den tredje boka jeg vil omtale, er et fellesnordisk prosjekt, med tyngdepunkt i Sverige, og handler mer spesifikt om intervjuet som arbeidsform enn de to andre. *News from the Interview Society*, redigert av Mats Ekström, Åsa Kroon og Mats Nylund, er da også ei artikkelsamling – gitt ut på Nordicom i 2006 – og belyser derfor flere aspekter ved intervjuet.

I *News from the Interview Society* behandles intervjuet først og fremst som arbeidsform i nyhetsjournalistikk, der spor av intervjuet har ulike tekstlige uttrykk. Mange av artikkelforfatterne undersøker hvilke betydninger som konstrueres, og hvilke relasjoner mellom kommunikasjonsdeltakerne som etableres på hva slags måte når utsagn fra en kildeperson gjengis i journalistisk tekst, og hvordan endringer i disse relasjonene beskrevet historisk belyser endringer i status i forholdet mellom kilde, journalist og publikum. Kort fortalt har journalistens status økt. Før kunne en ledende politiker nekte å besvare spørsmål fra journalister. Det er ikke mulig i dag. På den andre sida opptrer i stigende grad også personer uten status som intervjuobjekter i mediene – for eksempel i innringingsprogram på radio. Dermed opptrer journalisten også inkluderende, samtidig som intervjuformen i seg sjøl innebærer partenes aksept av at det er journalisten som styrer samtalen.

News from the Interview er faglig konsentrert om relasjonen mellom politiker og journalist, idet ni av de tolv artiklene i boka utforsker case med politiker som kilde. Av de 11 forfatterne er tre ved universitetet i Örebro (Mats Ekström, Göran Eriksson og Ulla Moberg) og tre ved universitetet i

Linköping (Konstantin Economou, Åsa Kroon og Christian Svensson Limsjö). To er fra USA (Steven E. Clayman og John Heritage), en fra Finland (Mats Nylund), en fra Danmark (Mie Femø Nielsen) og en fra Norge (Martin Eide).

I en innledningsartikkel tar de tre redaktørene utgangspunkt i at intervjuet i løpet av 1900-tallet kom til å prege journalistikken i den grad at journalistikk og intervju i dag nærmest er synonyme begreper. Å gjengi ytringer fra andre er et virkemiddel journalisten bruker for å presentere teksten mest mulig objektivt og nøytralt. Den profesjonelle journalistrollen innebærer da også å tilstrebe et mest mulig nøytralt ståsted i spørsmålsstillinga – for å få mest mulig åpne og ærlige svar fra kilden. Samtidig blir teksten mer spennende for publikum når de hører eller leser flere stemmer enn journalistens.

Intervjuets popularitet viser seg i at det brukes utstrakt også på andre områder enn journalistikkens, som i forskningens – og meningsmålingsbransjens – surveyundersøkelser og kvalitative dybdeintervjuer. Intervjuet preger offentlig kommunikasjon stadig mer, og bidrar til intimisering av offentligheten ved at det i økende grad også blandes med hverdagsamtale, som i radioens innringingsprogram.

News from the Interview er delt i fire bolker. Den første tematiserer nyhets- og særlig politikerintervjuets historiske utvikling på 1900-tallet. Arenaene som undersøkes, er svensk og norsk dagspresse og pressekonferanser med amerikanske presidenter. Fellesnevneren er at journalisten over tid markerer seg med stadig større autoritet.

Den andre bolken består av to artikler, og handler om intervjuet som institusjonell praksis og interaksjon. Her er næranalyser av hvordan TV-intervjuet også er en arena for maktspill mellom journalist og kilde – først av ulike case i dansk TV, deretter av kombinasjonen mellom intervju og skjult kamera i svensk valgkamp.

Bolk tre handler om rekontekstualisering av intervjuet. Hva skjer når elementer fra intervjuet omformuleres og/eller trekkes ut fra sin sammenheng og brukes i forsidehenvisninger og som layoutpynt på sida? Slik rekontekstualisering blir beskrevet som kraftige virkemidler til framing av det journalistiske innholdet. To av artiklene handler om avis, to om redigering og klipping av råmaterialet før uttalelser blir nyhetsinnslag på TV. Når konteksten endres, påvirkes meningsinnholdet.

Den siste bolken handler om interdiskursivitet – nærmere bestemt om programformater i radio og på TV der intervjuet har preg av hverdagskonversasjon. Journalisten har rollen som styrende, men den påvirkes av at stilen også har elementer av hverdagsamtale fordi temaene er hverdagslige og kildene ikke er erfarne intervjuobjekter.

Konstruksjonisme er et felles epistemologisk ståsted for bidragsyterne, som gir artikkelsamlinga et helhetlig preg, og emnekonsentrasjonen som består i at så mange av intervjuene handler om forholdet mellom politiker og journalist, innebærer en faglig fordypning. De enkelte artiklene i *News from the Interview* supplerer mer enn overlapper hverandre.

Thore Roksvold
Avdeling JBI, Høgskolen i Oslo